

Openbare raadpleging "Scholen voor de 21^e eeuw"

Onderstaande wordt u toegezonden door:

Drs. H.I.M. van Dieten, Postbus 864 7550 AW Hengelo; v.dieten@carmel.nl

Projectdirecteur Innovatie bij Stichting Carmelcollege – een van de grootste schoolbesturen in Nederland, 13 onderwijsinstellingen, 35000 leerlingen -

Directeur van experimentele school voor 21^e eeuw: Slash 21.

Vooraf:

Het werkdocument is een uitgebalanceerde en nuchtere visie op de ontwikkelingen in Europa en de uitdagingen waarvoor we staan. De mogelijkheid om advies uit te brengen grijpen wij dan ook graag aan.

Alvorens in te gaan op uw specifieke vragen nog een paar inhoudelijke opmerkingen. Zonder duidelijke doelstellingen is het niet mogelijk onderwijs te verbeteren. Wij zouden die als volgt willen formuleren:

Persoonlijke ontwikkeling met het oog op

- Kwalificatie / allocatie
- Socialisatie

Met enige goede wil kan het doel kwalificatie/allocatie als dienstbaar aan de eerste twee in het werkdocument genoemde doelen (toerusting voor "wereld van morgen" en bijdrage aan economische groei) gekwalificeerd worden.

Gezien de hierboven genoemde doelstellingen van het onderwijs is het onderscheid in traditionele en meer transversale competenties niet zo relevant. Wel is er inhoudelijk wat op te merken bij enige van de acht genoemde sleutelcompetenties:

Vreemde talen: Omdat de Engelse taal zich wereldwijd ontwikkelt tot "lingua franca, is "beheersing van communicatieve vaardigheden in het Engels voldoende. Spreiding van onderwijs over meer vreemde talen vergt als je het echt op niveau wilt doen onevenredig veel onderwijstijd. Natuurlijk dient facultatief onderwijs in andere talen te blijven bestaan, waarbij ook andere relevante wereldtalen en plek kunnen krijgen.

Wiskunde en exacte vakken : Het komt ons voor dat het hier twee heel verschillende competenties betreft die het verdienen apart benoemd te worden. Wat betreft de wiskunde moet de nadruk –anders dan nu – vooral op cijfervaardigheid (numeracy) en het kunnen hanteren/gebruiken van wiskundige toepassingen als grafieken etc. Het belang van het werken met axioma's en het afleiden van formules wordt ernstig overschat voor wat betreft noodzakelijke basiscompetenties voor eenieder.

De digitale competentie behoeft niet afzonderlijk opgenomen te worden in onderwijsprogramma's; IT is in de 21^e eeuw zo'n integraal onderdeel van het leven van leerlingen en van toepassingen bij het onderwijs tbv andere competenties, dat hieraan automatisch voldaan zal worden.

De beantwoording van de vragen

1. Hoe kan de school zo worden georganiseerd dat zij alle leerlingen het hele scala aan sleutelcompetenties kan bijbrengen?

De aangegeven competenties kunnen voor het merendeel minder goed verworven worden in de traditionele structuur van klas – les – leraar. Deze structuur is vooral functioneel voor kennisoverdracht. Voor verwerking, voor ontdekkend leren, voor het gezamenlijk construeren van kennis, voor het oefenen van spreekvaardigheid en voor de transversale competenties is een andere aanpak nodig. Omdat veel meer individuele leerroutes gevolgd zullen gaan worden is het noodzakelijk bij de onderwijsgevenden onderscheid te gaan maken in functies, die meer vakinhoudelijk gedefinieerd zijn en die welke een zwaardere pedagogische/psychologische component bevatten (tutoren). De tutoren vormen de kern van het onderwijsteam . Pas in hogere leerjaren (d.w.z na het huidige tweede leerjaar VO) zullen de vakexperts een substantiëlere rol gaan vervullen. Een tutor zal gedurende liefst twee jaar een vaste groep leerlingen (individueel en gezamenlijk) voor een substantieel deel van hun onderwijstijd begeleiden en een scala van activiteiten moeten ontplooien, zoals:

- Coaching, individuele begeleiding
- diverse vormen van training (denk aan rollenspelen, gesprekstraining, zelfevaluatie en reflectie, het maken van keuzen)
- begeleiding van maatschappelijke stages,
- bijhouden van kinddossier
- intensief contact met ouders
- contact met externe begeleiders (en therapeuten)

Om het hele scala aan sleutelcompetenties bij te brengen zal het curriculum geheel anders vorm gegeven moeten worden:

Het curriculum gaat eclectisch om met leerpsychologische opvattingen en dus wordt onderscheid gemaakt tussen een aantal leeractiviteiten, die hun eigen specifieke verwerkingsvorm vragen.

- Het domein van het authentiek leren: bijv. het verwerven van inzichten bij Mens & Maatschappij en Mens & Natuur.
- Het domein van het inslijpen van routines en vaardigheden: bijv. verwerven van spreek – en luistervaardigheid bij moderne vreemde talen, delen van de wiskunde of technieken bij Kunst & Cultuur
- Kennisverwerving: bijv. feiten, regels, grammatica.

Zie verder de vragen 2 en 5

2. Hoe kan de school jonge mensen toerusten met de competenties en motivatie voor een leven lang leren?

Sleutelwoorden zijn vertrouwen en relatie.

Vertrouwen in de competentie en wil van mensen, van leerlingen, om de verantwoordelijkheid voor eigen leerprocessen te nemen als zij daartoe echt in de gelegenheid worden gesteld.

Als dat vertrouwen aanwezig is kan ook de noodzakelijke zinvolle relatie tussen jongere en coachende volwassene (tutor) tot stand gebracht worden.

Het leren op school moet intrinsiek motiverend zijn. Onderzoek levert aanwijzingen hoe dit te realiseren. Nodig zijn aandacht voor:

- autonomie : de leerder moet keuzes kunnen maken,
- relatie: de leerder moet zich sociaal veilig voelen,

- competentie: de leerder moet het gevoel hebben de leertaak te kunnen uitvoeren (zone van naaste ontwikkeling).

Zeker de eis van autonomie wordt in het bestaande onderwijs niet vervuld. Het betekent dat de individuele leerling keuzes moet kunnen maken over zowel de leerinhouden als de leermethodes. Bij het keuzeproces zal de eerder genoemde tutor een belangrijke rol hebben.

Er is nog een aspect dat kan bijdragen aan een lerende houding. De school moet in direct contact met de wereld van volwassenen, met de maatschappij, staan. Dat betekent dat externe beroepsbeoefenaars professionals in de school moeten komen en dat leerlingen op alle mogelijke manieren, stages, excursies, onderzoeken, werk, enzovoorts, in de maatschappij actief moeten zijn. Het onderwijsaanbod moet zo worden ingericht dat de relevantie ervan in de maatschappij duidelijk wordt.

De volgende condities dragen bij aan een zinvol leerproces :

- het leren geschiedt op basis van een intrinsieke motivatie, door aan te sluiten bij een vraag/probleem/frustratie van de leerling; authentiek leren
- het leren vindt veelal plaats in interactie met anderen
- het leren vindt plaats in een respectvolle omgeving, waarin de gelegenheid voor verbondenheid – juist ook met volwassenen – geboden wordt en ruimte gegeven wordt voor de eigen competentie en autonomie.

3. Hoe kan de school een duurzame economische groei op lange termijn in Europa helpen ondersteunen?

Een modernisering van het onderwijs zal impliciet dit doel altijd dienen: denk slechts aan de sleutelcompetenties: burgerschap, initiatief en ondernemingszin en leren. Goed opgeleide, kritische betrokken burgers zijn een absolute voorwaarde voor het functioneren van onze maatschappij. Maar leidt economische voorspoed nu tot meer educatie of meer educatie tot economische groei?; en wat wordt bedoeld met duurzame economische groei?; een alsmaar voortgaande economische groei – en hoe verhoudt zich dat tot opkomende economieën in Azië – of is duurzaam meer bedoeld in de ecologische betekenis. Hoe we ons ook inspannen: ook op kennisgebied zullen wij niet lang meer een kopgroep vormen; de spreiding van kennis zal veel meer globaliseerd zijn dan nu.

4. Hoe kan de school het beste inspelen op de behoefte aan meer rechtvaardigheid en op de culturele verscheidenheid, en schooluitval terugdringen?

In een maatschappij met grote groepen minderheden, met minder nadruk op gezinsverbanden en grote mobiliteit wordt de rol van de school als bindend element en instrument voor cultuuroverdracht belangrijker.

Zeker in Nederland zou heterogene groepering van kinderen in het voortgezet onderwijs moeten worden (her)ingevoerd ten behoeve van de rechtvaardigheid en gelijke behandeling van alle leerlingen. Juist de vroegtijdige selectie op slechts één criterium (cognitieve intelligentie) leidt tot verlies aan talent. Maar erger nog: tot segregatie, omdat door hun economische achterstandssituatie minderheidsgroepen op dit criterium lager scoren en dus oververtegenwoordigd zijn in "lagere" schooltypen: in Nederland het vmbo.

Schooluitval kan worden beperkt als aan de condities genoemd bij vraag 2 wordt voldaan. Dat betekent dat leerlingen in heterogene groepering onderling verschillend onderwijs (heterogeen onderwijs) kunnen genieten. Dit is mogelijk maar vereist een weldoordachte schoolorganisatie.

5. Als de school moet beantwoorden aan de individuele behoeften van elke leerling, wat kan er dan gedaan worden met betrekking tot de curricula, schoolorganisatie en de rol van de leraar?

Voor een deel is hierop al antwoord gegeven bij de vragen 1 en 2.

De leeromgeving als expertsysteem rondom de leerling bestaat uit zowel de meer fysieke aspecten: curriculum, monitoring en rapportage en de hardware, bronnen, ruimten etc. als uit de mensen rondom de lerende leerling, binnen en buiten de school. In essentie vertoont onderwijs van de 21^e eeuw de volgende kenmerken

1. eclectische toepassing van leertheorieën
2. open, interactief aanbod, met ruimte voor eigen leervragen, voor differentiatie in leerstijl en tempo
3. expliciteren van leerdoelen
4. procesgerichte feedback op persoonlijke en schoolse domeinen
5. persoonlijke ontwikkelingsplannen van leerlingen
6. een monitoringsysteem voor groei en ontwikkeling op de diverse competenties
7. de leerling zelf is als eerste verantwoordelijk voor zijn portfolio

Heterogeen of geïndividualiseerd onderwijs, dat wil zeggen dat het curriculum van leerling tot leerling kan verschillen, betekent overigens niet dat er geen einddoelen of eindtermen gesteld worden; de ruimte voor de leerling zit hem in de route daar naar toe en in het niveau waarop aan eindtermen voldaan wordt; dit laatste kan per competentie verschillen. Voor de meer transversale competenties zijn de eindtermen overigens niveau-onafhankelijk. De schoolorganisatie heeft een dienende functie. Bij alle afwegingen over inrichting van de organisatie dient steeds de vraag "draagt dit bij aan het leerproces van leerlingen" voorop te staan. Zo zullen het traditionele vakrooster, de lessentabel en het 50-minuten regime verdwijnen. Voor de docenten betekent het een differentiatie in rollen (expert / tutor). Voor medewerkers betekent dit dat zij over een uitgebreid(er) pedagogisch en didactisch repertoire dienen te beschikken. Enerzijds om de differentiatie in werkvormen te kunnen realiseren, maar ook om leerlingen op een coachende manier te kunnen helpen, te stimuleren bij hun leerproces.

De nauwe betrokkenheid van teamleden op elkaar vraagt om een open relatie; bereidheid tot regelmatige intervisie, tot het geven en ontvangen van feedback. Onderlinge steun en bewust omgaan met elkaars sterke en zwakke kanten is vanzelfsprekend. Teamleden zijn leergierig en bereid kennis te delen binnen en buiten het team.

6. Hoe kan de school jongeren helpen verantwoordelijke burgers te worden, die fundamentele waarden als vrede en tolerantie ten aanzien van verscheidenheid eerbiedigen?

Moreel gedrag tegenover vreemden, en dus verantwoordelijk burgerschap, is een culturele verworvenheid die moet worden aangeleerd.

Het onderstreept het belang van waardegericht onderwijs. Scholen zullen hun pedagogische taak in dit opzicht moeten (h)erkennen en leerlingen begeleiden bij het ontwikkelen van het vermogen moreel-ethische keuzen te maken. Daartoe moeten onderwijsgevenden zich bewust zijn van hun eigen "waarden" en deze ter discussie durven en willen stellen, alleen dan kunnen zij over voldoende "moreel gezag" beschikken.

Dat betekent ook dat in de lerarenopleidingen expliciet aandacht voor deze vormende taak moet zijn en dat kandidaten voor het ambt van leraar ook op hun attituden beoordeeld worden.

Dit aspect kan niet als een separaat "vak" worden aangeboden, maar zit verweven in het hele curriculum, en met name in het domein Mens&Maatschappij en de buitenschoolse leeractiviteiten.

7. Hoe kan het schoolpersoneel getraind en geholpen worden om de problemen waarmee zij te maken krijgen, aan te pakken?

Voor goed onderwijs is goed toegerust en gekwalificeerd personeel nodig; en dus

- * opleidingsniveau van leraren (ook basisonderwijs) verhogen tot mastersniveau

- * selectie van kandidaat-leraren op attitude

- * verhoging van salarissen tot marktconform niveau

- * marktconforme facilitering op de werkplek (kamer, telefoon, computer, enz.)

- * instelling van register van gekwalificeerde leraren, zie commissie Rinnooy Kan

Het vereiste repertoire van medewerkers is continu in beweging. Dit vraagt om een lerende houding. Om de lerende houding zich te laten vertalen in ontwikkeling, is het bevorderlijk als medewerkers voldoende (overleg)tijd krijgen en creëren. Ook voor onderwijsgevenden moet het normaal worden, dat zij al hun werk op school verrichten en dus ook met en van elkaar kunnen leren.

Om medewerkers de mogelijkheid te geven zich te ontwikkelen, dient de schoolorganisatie naast goede professionaliseringsmogelijkheden ook te zorgen voor voldoende functiedifferentiatie. Het personeelsbeleid zal zich moeten kenmerken door flexibiliteit en balans. Flexibiliteit zodat het beleid kan worden aangepast aan de individuele medewerker. En balans zodat er voldoende tijd is voor uitvoering en ontwikkeling.

8. Hoe kunnen de schoolgemeenschappen het best geleid en gemotiveerd worden om succesvol te zijn? Hoe kunnen zij in staat worden gesteld in te spelen op veranderende behoeften en eisen?

Uitgangspunt is dat de leidinggevende de visie op onderwijs, op mens en maatschappij consequent doorvertaald naar zijn / haar handelen in de school.

Dit betekent dat de leidinggevende bereid moet zijn ruimte te geven. Ruimte om mensen te laten leren, hun eigen keuzes te maken en waar mogelijk hun eigen fouten te maken. Kort gezegd leidinggeven op basis van vertrouwen. Dat vertrouwen en de ruimte dient er dan niet alleen op basis van de intermenselijke relatie te zijn, maar ook bekrachtigd te worden door de formele kant van de schoolorganisatie. En dus dient ook de overheid hierin congruent te handelen en de schoolleider eiegn beslissingsruimte te geven.

Aan de leidinggevende stelt dit verschillende eisen. Hij / zij dient in staat te zijn de visie van de school te doorleven en voor te leven. Hij geeft vertrouwen en ruimte aan medewerkers, maar is eveneens in staat te sturen op kwalitatieve aspecten; de maatschappij en de school op elkaar te betrekken en ouders te betrekken bij het onderwijsproces van de leerlingen. Natuurlijk hoort daarbij transparantie ten aanzien van de kwaliteit van onderwijsprocessen en besteding van middelen.

Veel van de hier aangedragen denkbeelden zijn in de praktijk beproefd bij een van de Carmelscholen: Slash 21. Zie voor uitgebreide informatie: www.slash21.nl